

Kohtulahendite kogumik

Kohtuasi C-435/22 PPU

Kriminaalmenetlus järgmise isiku suhtes: HF

(eelotsusetaotlus, mille on esitanud Oberlandesgericht München)

Euroopa Kohtu (suurkoda) 28. oktoobri 2022. aasta otsus

Eelotsusetaotlus – Eelotsuse kiirmenetlus – Õigusalane koostöö kriminaalasjades – Euroopa Liidu põhiõiguste harta – Artikkel 50 – Schengeni lepingu rakendamise konventsioon – Artikkel 54 – *Ne bis in idem*'i põhimõte – Euroopa Liidu ja Ameerika Ühendriikide vaheline väljaandmisleping – Kolmanda riigi kodaniku väljaandmine Ameerika Ühendriikidele liikmesriigi sõlmitud kahepoolse lepingu alusel – Kodanik, kes on teises liikmesriigis samade tegude eest lõplikult süüdi mõistetud ja karistuse täies ulatuses ära kandnud

1. *Õigusalane koostöö kriminaalasjades – Protokoll integreeritud Schengeni acquis' kohta – Schengeni lepingu rakendamise konventsioon – Ne bis in idem'i põhimõte – Kohaldamisala – Kolmanda riigi kodaniku väljaandmise taotluse täitmine – Hõlmamine – Kolmanda riigi kodaniku seaduslik või ebaseaduslik riigis viibimine – Mõju puudumine (Euroopa Liidu põhiõiguste harta, artikkel 50; Schengeni lepingu rakendamise konventsioon, artikli 20 lõige 1 ja artikkel 54)*

(vt punktid 64, 65 ja 68–86)

2. *Õigusalane koostöö kriminaalasjades – Protokoll integreeritud Schengeni acquis' kohta – Schengeni lepingu rakendamise konventsioon – Ne bis in idem'i põhimõte – Kolmanda riigi kodaniku väljaandmine liikmesriigi poolt teisele kolmandale riigile – Kodanik, kes on teises liikmesriigis lõplikult süüdi mõistetud samade tegude eest, millele on viidatud väljaandmistaoitluses – Kodanik, kes on talle mõistetud karistuse ära kandnud – Väljaandmistaoitus, mis põhineb kahepoolisel väljaandmislepingul, millega ne bis in idem'i põhimõtte kohaldamisala on piiratud taotluse saanud liikmesriigis kuulutatud kohtulahenditega – Lubamatus (Euroopa Liidu põhiõiguste harta, artikkel 50; Schengeni lepingu rakendamise konventsioon, artikli 20 lõige 1 ja artikkel 54)*

(vt punktid 71–78, 90–94, 106, 108–110, 114, 136 ja resolutsioon)

3. *Rahvusvahelised lepingud – Rahvusvahelised lepingud kriminaalõiguse valdkonnas – ELi ja USA väljaandmisleping – Kohaldamisala – Väljaandmistaoitus, mis on koostatud kahepoolse väljaandmislepingu alusel pärast selle lepingu jõustumist – Hõlmamine –*

Lepingusäte, mis näeb ette väljaandmiskohustuse täitmise takistused põhjustel, mis tulenevad taotluse saanud liikmesriigi põhiseaduses sisalduvatest põhimõtetest või lõplikest kohtuotsustest – Kahepoolne leping ja kokkulepe, milles ei ole küsimuse lahendust ette nähtud – Säte, mis on ne bis in idem'i põhimõtte kohaldamise eraldiseisev ja subsidiaarne õiguslik alus

(25. juuni 2003. aasta ELi ja USA leping, artikli 16 lõige 1 ja artikli 17 lõige 2)

(vt punktid 98–104 ja 112)

4. *Rahvusvahelised lepingud – Liikmesriikide lepingud – EÜ asutamislepingust või liikmesriigi ühinemisest varasemad lepingud – Sellega seotud õiguste ja kohustuste järgimine – Ullatus – Kohustus kõrvaldada võimalikud vastuolud varasema konventsiooni ja asutamislepingu vahel – Liikmesriigi ja kolmanda riigi vahel pärast EÜ asutamislepingut või ühinemiskuupäeva sõlmitud kahepoolse lepingu kohaldamata jätmine (ELTL artikkel 351)*

(vt punktid 119–122, 126 ja 127)

5. *Põhiõigused – Ne bis in idem'i põhimõte – Kohaldamise tingimused – Sama süüteo olemasolu – Hindamiskriteerium – Faktiliste asjaolude identsus (Euroopa Liidu põhiõiguste harta, artikkel 50)*

(vt punktid 128–130 ja 133)

6. *Õiguslane koostöö kriminaalasjades – Protokoll integreeritud Schengeni acquis' kohta – Schengeni lepingu rakendamise konventsioon – Ne bis in idem'i põhimõte – Kohaldamise tingimus – Sama tegu – Mõiste – Faktiliste asjaolude identsus – Identsuse hindamine, mis kuulub riigiorganite pädevusse (Euroopa Liidu põhiõiguste harta, artikkel 50; Schengeni lepingu rakendamise konventsioon, artikkel 54)*

(vt punktid 128–130 ja 133–135)

Kokkuvõte

Serbia kodanik HF võeti 2022. aasta jaanuaris Saksamaal vahi alla tagaotsimisteate alusel, mille Rahvusvaheline Kriminaalpolitsei Organisatsioon (Interpol) oli avaldanud Ameerika Ühendriikide ametiasutuste taotlusel. Need asutused taotlesid HFi väljaandmist kriminaalmenetluse läbiviimiseks seoses ajavahemikus 2008. aasta septembrist kuni 2013. aasta detsembrini toime pandud süütegudega, mis seisnesid kokkulepetes osaleda kriminaalsetes korruptiivsetes organisatsioonides ning kokkulepetes pangapettuste ja kaugsidevahendite abil pettuste toimepanemiseks. Vahistamise ajal teatas HF, et ta elab Sloveenias, ja esitas muu hulgas Sloveenia elamisloa, mis oli kehtivuse kaotanud 2019. aasta novembris.

Asjaomane isik on samade tegude eest, millele on viidatud väljaandmistaotluses, Sloveenias juba süüdi mõistetud 2012. aastal lõplikult jõustunud kohtuotsusega, mis puudutab enne 2010. aasta juunit toime pandud süütegusid. Lisaks on ta oma karistuse juba täielikult ära kandnud.

Seetõttu otsustas Oberlandesgericht München (liidumaa kõrgeim üldkohus Münchenis, Saksamaa), kes pidi lahendama HFi väljaandmistootluse, esitada Euroopa Kohtule küsimuse, kas *ne bis in idem*'i põhimõtte kohustab teda väljaandmisest keelduma seoses rikkumistega, mille kohta on langetatud lõplik kohtuotsus Sloveenias. See põhimõtte, mis on tagatud nii Schengeni lepingu rakendamise konventsiooni¹ artikliga 54 kui ka Euroopa Liidu põhiõiguste harta (edaspidi „harta“) artikliga 50, keelab eelkõige võtta isikut, kelle kohta on juba tehtud lõplik kohtuotsus, sama süüteo eest uuesti vastutusele teises liikmesriigis. Sel taustal on eelotsusetaotluse esitanud kohtul tekkinud ka küsimus, kas Saksamaa ja Ühendriikide vahel sõlmitud väljaandmisleping², mis lubab keelduda väljaandmisest *ne bis in idem*'i põhimõtte alusel üksnes taotluse saanud riigis (käesoleval juhul Saksamaal) süüdimõistmise korral, võib mõjutada selle põhimõtte kohaldamist põhikohtuasjas.

Eelotsuse kiirmenetluses tehtud kohtuotsusega tuvastas Euroopa Kohtu suurkoda, et Schengeni lepingu rakendamise konventsiooni artikliga 54 koostoimes harta artikliga 50 on vastuolus see, kui liikmesriigi ametiasutused annavad kolmanda riigi kodaniku välja teisele kolmandale riigile, kui see kodanik on teises liikmesriigis samade tegude eest, millele on viidatud väljaandmistootluses, lõplikult süüdi mõistetud ja seal mõistetud karistuse ära kandnud. Asjaolul, et väljaandmistootlus põhineb kahepoolsel väljaandmislepingul, mis piirab *ne bis in idem*'i põhimõtte kohaldamisala taotluse saanud liikmesriigis kuulutatud kohtulahenditega, ei ole selles suhtes tähtsust.

Euroopa Kohtu hinnang

Esiteks küsimuses, kas Schengeni lepingu rakendamise konventsiooni artiklis 54 nimetatud mõiste „isik“ hõlmab kolmanda riigi kodanikku, tõi Euroopa Kohus kõigepealt esile, et see artikkel tagab kaitse *ne bis in idem*'i põhimõtte alusel, kui liikmesriik on isiku suhtes teinud lõpliku kohtuotsuse. Nii ei ole selle sätte sõnastuses kehtestatud tingimust, mis puudutab liikmesriigi kodakondsuse olemasolu. Seejärel märkis Euroopa Kohus, et niisugust tõlgendust kinnitab selle artikli kontekst. Nimelt ei loo ka harta artikkel 50³, millest lähtudes tuleb Schengeni lepingu rakendamise konventsiooni artiklit 54 tõlgendada, seost liidu kodaniku staatusega. Lõpuks kinnitavad selle sättega taotletavad eesmärgid, st eelkõige õiguskindluse tagamine avalik-õiguslike asutuste lõplikult jõustunud otsuste järgimise kaudu ja õigluse tagamine, tõlgendust, mille kohaselt ei ole selle sätte kohaldamine piiratud üksnes liikmesriigi kodanikega. Sellega seoses rõhutas Euroopa Kohus ühtlasi, et Schengeni lepingu rakendamise konventsiooni artiklist 54 ei tulene kuidagi, et selles ette nähtud põhiõiguse kasutamine sõltuks kolmandate riikide kodanike puhul sellest, kas nende riigis viibimise seaduslikkuse või Schengeni alal vabalt liikumise õiguse kasutamise tingimused on täidetud. Niisugusel juhul nagu põhikohtuasjas tuleb seega asjaomast isikut, olenemata sellest, kas tema riigis viibimine on seaduslik, pidada Schengeni lepingu rakendamise konventsiooni artikli 54 kohaldamisalasse kuuluvaks.

¹ Konventsioon, millega rakendatakse 14. juuni 1985. aasta Schengeni lepingut Beneluxi Majandusliidu riikide, Saksamaa Liitvabariigi ja Prantsuse Vabariigi valitsuste vahel nende ühispiiridel kontrolli järkjärgulise kaotamise kohta (EÜT 2000, L 239, lk 19; ELT eriväljaanne 19/02, lk 9), mida on muudetud Euroopa Parlamendi ja nõukogu 26. juuni 2013. aasta määrusega (EL) nr 610/2013.

² 20. juunil 1978. aastal Saksamaa Liitvabariigi ja Ameerika Ühendriikide vahel sõlmitud väljaandmisleping (Auslieferungsvertrag zwischen der Bundesrepublik Deutschland und den Vereinigten Staaten von Amerika; *BGBI.* 1980 II, lk 647, edaspidi „Saksamaa ja USA väljaandmisleping“).

³ Harta artikkel 50 näeb ette, et „kedagi“ ei tohi uuesti kohtu alla anda ega karistada kuriteo eest, milles ta on liidu territooriumil seaduse järgi juba lõplikult õigeks või süüdi mõistetud.

Teiseks tõdes Euroopa Kohus, et Euroopa Liidu ja Ameerika Ühendriikide vaheline väljaandmisleping (edaspidi „ELi ja USA leping“)⁴, mida kohaldatakse liikmesriikide ja selle kolmanda riigi vahelistele suhetele väljaandmise valdkonnas, on põhikohtuasjas kohaldatav, kuna väljaandmistootlus esitati Saksamaa ja USA vahelise väljaandmislepingu alusel pärast ELi ja USA lepingu jõustumist. Kuigi viimati nimetatud leping ei näe sõnaselgelt ette, et *ne bis in idem*'i põhimõtte kohaldamine võimaldaks liikmesriigil keelduda Ühendriikide taotletud väljaandmisest, on lepingu artikli 17 lõige 2⁵ – mis põhimõtteliselt lubab liikmesriigil keelata selliste isikute väljaandmise, kelle suhtes on seoses samade tegudega, millele on viidatud väljaandmistootluses, juba tehtud lõplik kohtuotsus – eraldiseisev ja subsidiaarne õiguslik alus selle põhimõtte kohaldamiseks, kui kohaldatav kahepoolne leping ei näe ette selle küsimuse lahendust. Ent esmapilgul reguleerib Saksamaa ja USA väljaandmisleping põhikohtuasjas tõstatatud küsimust, kuna selles ei ole ette nähtud, et väljaandmisest võib keelduda, kui mõne muu riigi kui taotluse saanud riigi pädevad asutused on teinud kahtlustatava suhtes lõpliku kohtuotsuse seoses väljaandmistootluses viidatud süüteoga⁶. Selles küsimuses tuletas Euroopa Kohus siiski meelde, et nagu nõuab esimese põhimõtte, on eelotsusetaotluse esitanud kohus kohustatud tagama põhikohtuasjas Schengeni lepingu rakendamise konventsiooni artikli 54 ja harta artikli 50 täieliku õigusmõju, jättes omal algatusel kohaldamata kõik Saksamaa ja USA väljaandmislepingu sätted, mis on nende artiklitega tagatud *ne bis in idem*'i põhimõttega vastuolus. Kui *ne bis in idem*'i põhimõtte kohaldamist käsitlevad Saksamaa ja USA väljaandmislepingu sätted jäetakse liidu õigusega vastuolu tõttu kohaldamata, ei näe see leping enam ette põhikohtuasjas tõstatatud väljaandmisküsimuse lahendust, mistõttu selle põhimõtte kohaldamisel võib tugineda eraldiseisvale ja subsidiaarsele õiguslikule alusele, mille annab ELi ja USA lepingu artikli 17 lõige 2.

Lõpuks, kuigi eelotsusetaotluse esitanud kohus tuvastas, et ELTL artikli 351 esimene lõik⁷ ei ole *a priori* põhikohtuasjas kohaldatav, arvestades Saksamaa ja USA väljaandmislepingu sõlmimise kuupäeva, tekib eelotsusetaotluse esitanud kohtul küsimus, ega seda sätet ei tule tõlgendada nii laialt, et see hõlmab ka konventsioone, mille liikmesriik on sõlminud pärast 1. jaanuari 1958 või pärast oma ühinemiskuupäeva, kuid enne seda kuupäeva, mil liit omandas pädevuse nendes konventsioonides käsitletud valdkonnas. Sellega seoses märkis Euroopa Kohus eelkõige, et erandeid tuleb tõlgendada kitsalt, sest vastasel korral muutuksid üldreeglid sisutühjaks, ning täpsustas, et seda erandit kehtestavat sätet tuleb tõlgendada nii, et see hõlmab üksnes enne 1. jaanuari 1958 või ühinevate riikide puhul enne nende ühinemiskuupäeva sõlmitud konventsioone, mistõttu ei ole see Saksamaa ja USA vahelisele väljaandmislepingule kohaldatav.

⁴ 25. juuni 2003. aasta Euroopa Liidu ja Ameerika Ühendriikide vaheline väljaandmisleping (ELT 2003, L 181, lk 27; ELT eriväljaanne 19/06, lk 161).

⁵ ELi ja USA lepingu artikli 17 „Erandite puudumine“ lõikes 2 on ette nähtud, et „[k]ui taotluse saanud riigi põhiseaduses sisalduvad põhimõtted või riigile siduvad lõpliku kohtuotsused takistavad kõnealuse riigi väljaandmiskohustuse täitmist ja sellise küsimuse lahendus ei ole käesoleva lepingu või kehtiva kahepoolse lepinguga ette nähtud, peavad taotluse saanud ja taotluse esitanud riik omavahel konsultatsioone“.

⁶ Saksamaa ja USA väljaandmislepingu artikli 8 kohaselt väljaandmist ei toimu, kui taotluse saanud riigi pädevad asutused on isiku, kelle väljaandmist taotletakse, kuriteo eest, mille tõttu väljaandmist taotletakse, juba lõplikult õigeks või süüdi mõistnud. Samas ei näe see säte sellist võimalust ette juhul, kui lõplik kohtuotsus on tehtud mõnes teises riigis.

⁷ See säte näeb ette, et „[a]luslepingute sätted ei mõjuta õigusi ja kohustusi, mis tulenevad enne 1. jaanuari 1958 või ühinevate riikide puhul enne nende ühinemise kuupäeva sõlmitud lepingutest ühe või mitme liikmesriigi ja ühe või mitme kolmanda riigi vahel“.